

Pandemins konsekvenser för den sociala hållbarheten

Ett arbetsdokument med utgångspunkt i lokal kartläggning nov 2020-jan 2021, kompletterat under våren 2021, tom 2021-04-23.

Syfte

- Belysa vilka konsekvenser pandemin får på kort och lång sikt för befolkningen i kommunen och den sociala hållbarheten i vårt samhälle.
- Ge underlag för exit-strategi.

Metod

- Avstamp i kartläggningar från SKR och FHM.
- Struktur utifrån den nationella folkhälsopolitikens målområden, med tillägg samhällsservice och *egna organisationen*
- Lokala iakttagelser: intervjuer, skriftliga underlag samt skriftliga kompletteringar från verksamheter
- Nationella och regionala rapporter

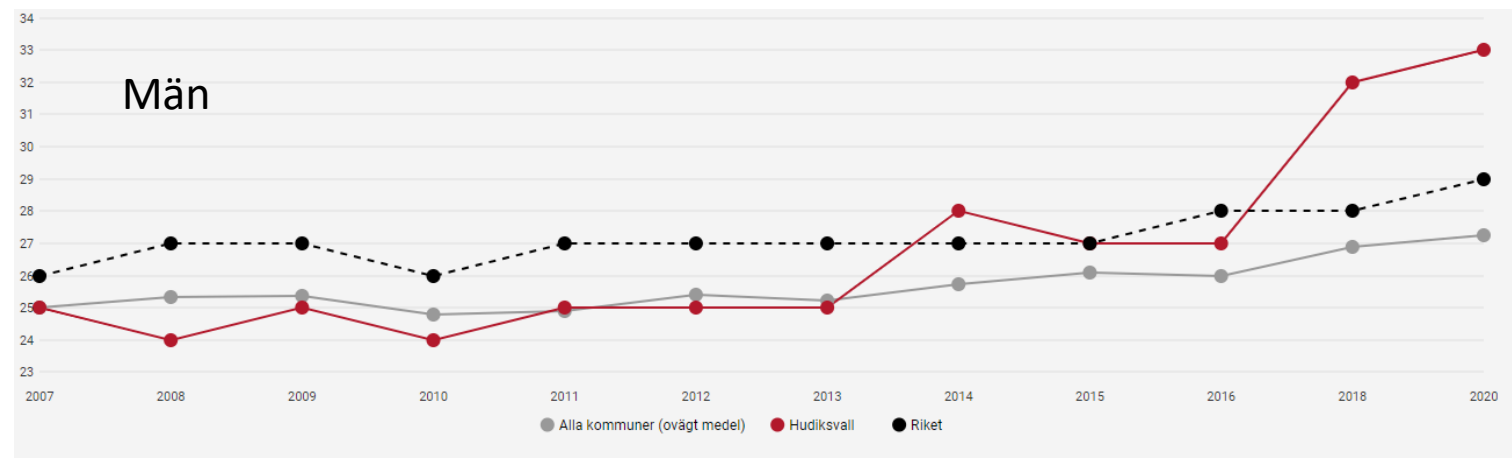
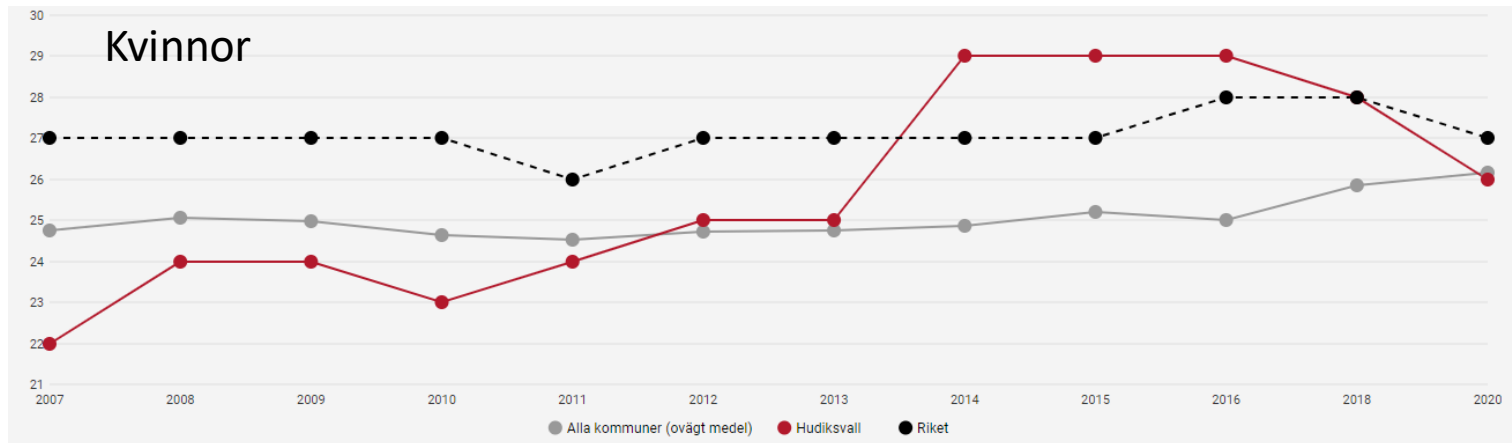
Avgränsningar

- Inte själva sjukdomens konsekvenser
- Tillgänglig kunskap just nu, från framförallt Sveriges Kommuner och Regioner, SKR och Folkhälsomyndigheten, FHM, andra nationella myndigheter samt lokala verksamhetsföreträdare.
- En första bild. Vi kommer troligen att behöva göra fler, uppdaterade versioner, när vi vet mer om konsekvenserna.
- Flera tidsperspektiv: nu, tidigt i pandemin, på något års sikt samt på längre sikt
- Inte konsekvenser för flyktingströmmar, brist på läkemedel, skyddsutrustning etc.
- Åtgärder som kommunen eller andra aktörer har vidtagit kan ha lindrat beskrivna konsekvenser

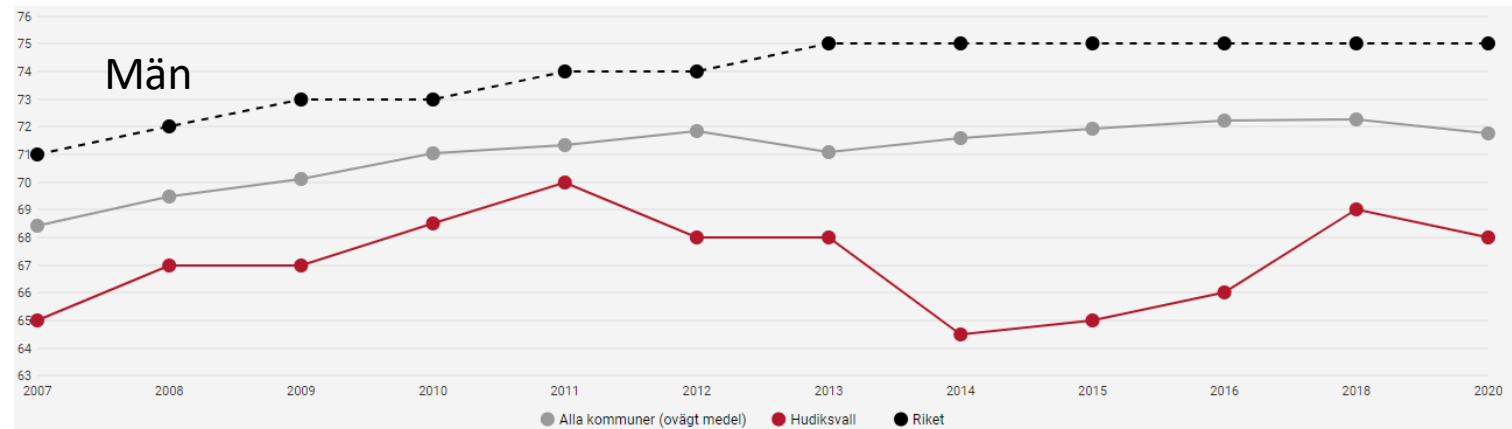
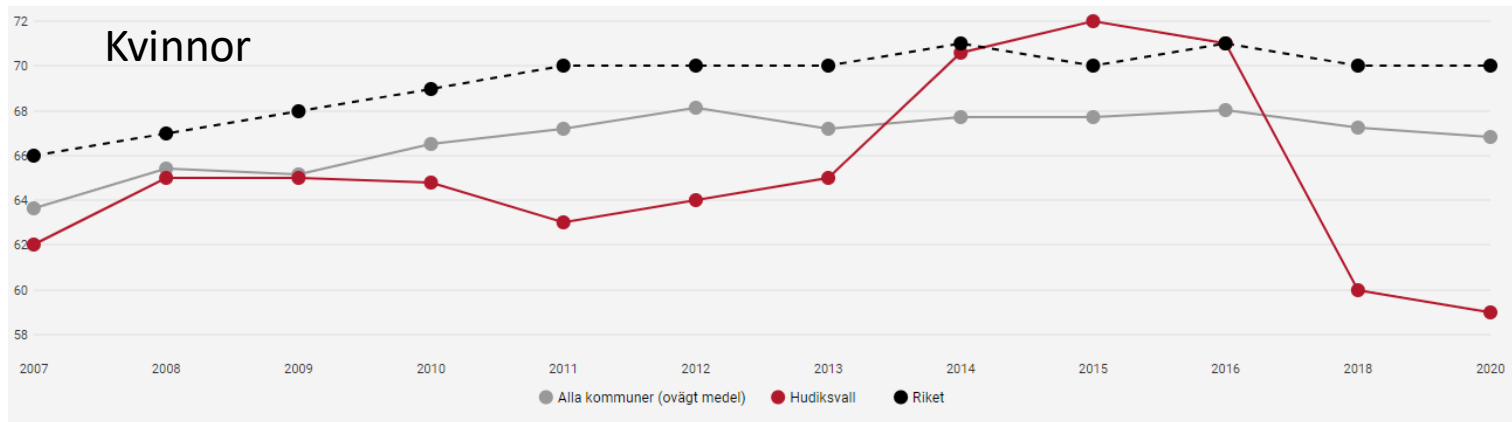
Ta reda på mer

- Grupper som inte omnämns eller vi inte vet så mycket om, tex friska 70+, medelålders och unga vuxna som studerar och arbetar, nyanlända utan svenska språket och kanske analfabeter
- Boendemiljöer, förutsättningar för ett bra boende (lokalt)
- Arbetsmarknad och näringsliv
- Samhällsplanering

Invånare 16-84 år med avsaknad av tillit till andra, andel (%)

Invånare med bra självskattat hälso tillstånd

Övergripande slutsatser

- **Ökad ojämlikhet** i livsvillkor och hälsa (ffa psykisk)
 - Generell försämring av livsvillkor och (psykisk)hälsa men mer i de grupper som tidigare hade det svårare
 - Kan bli bestående efter pandemin, med en stor grupp i Gävleborg redan innan pandemin i sämre levnadsförhållanden
 - Ger konsekvenser för ekonomisk utveckling, välfärd, trygghet, demokrati, tillit för samhället.
 - En god och jämlik hälsa i befolkningen minskar sårbarheten och ökar motståndskraften i en kris.
- Osäkerhet gällande varaktighet och omfattning av konsekvenser samt att det finns konsekvenser i båda riktningarna

Övergripande slutsatser

- Grupper som har drabbats hårdare av restriktioner
 - personer med funktionsnedsättning
 - socioekonomiskt svagare vuxna och barn i dessa familjer
 - personer med god man
 - äldre i vård och omsorgsboende
 - barn i familjer som har det trassligt
 - nyanlända ungdomar och vuxna samt andra grupper som är födda utanför Sverige, med annat modersmål än svenska
 - personer med underliggande sjukdomar
 - personer med psykisk ohälsa redan innan pandemin
 - kvinnor och barn som isoleras riskerar att drabbas av mer våld i hemmet
 - friska 70+
 - ungdomar i högstadie- och gymnasieåldern: Psykisk ohälsa, begränsade fritidsaktiviteter, distansstudier
 - Unga vuxna och äldre vuxna studerande. För äldre blir det dessutom en mer direkt ekonomisk fråga om man inte klarar sina studier. Kopplat till vår låga utbildningsnivå kan det vara en viktig faktor.
- Grupper som erfarenhetsmässigt drabbas hårdare av lågkonjunktur
 - Unga vuxna, personer som inte har fullgjort gymnasieutbildning, personer med utländsk bakgrund och personer med funktionsnedsättning

Extra sårbarhet i kristider

(underlag från Uppdrag psykisk hälsa)

Situationer och personer med nedsatt autonomi

- Barn
- Unga pga sjd, inte digitala, inget nätverk
- Språksvårigheter, kulturskillnader
- Kognitiva svårigheter

Socioekonomisk utsatthet

- Sedan tidigare
- Extra drabbade av pandemin

Sårbarhet sedan tidigare

- Kroppslig sjukdom
- Psykisk sjukdom
- Riskgrupp eller lever med
- Riskbeteende, levnadsvanor, risk skadligt bruk av alkohol, droger, spel mm

Utvecklingsområden på generell nivå (rekommendationer från nationella myndigheter)

- **Hålla kvar de kompensatoriska åtgärder** som satts in för identifierade grupper.
- **Håll kvar de samarbeten** som byggts upp och stärkts under pandemin
- **Förstärka och/bygga upp förebyggande** insatser och stöd till ytterligare grupper:
 - De grupper som drabbats hårdast av pandemin hittills.
 - De grupper som kommer att drabbas vid en långvarig ekonomisk kris.
- **Återta det förebyggande arbetet som genomfördes innan pandemin.**
- **Tydlig styrning för att minska ojämlikheten när verksamheter och aktiviteter öppnar upp** igen i alla verksamheter: analysera vilka grupper i samhället som inte tar del av stöd, åtgärder, insatser, aktiviteter etc. i lika stor utsträckning som andra. Vad beror det på? Hur kan vi anpassa våra verksamheter?
- **Involvera aktuella målgrupper.**
- **Ta höjd för ökat stödbehov**, ex barn och ungas psykiska ohälsa

Det tidiga livets villkor

Konsekvenser

På längre sikt och nationella slutsatser

- Fler barn i ekonomiskt utsatta familjer

Lokala iakttagelser

- Ökat normbrytande beteende (äldre barn/ungdom)
- Begränsningar i fritidsaktiviteter och umgänge
- Färre vuxenkontakter utanför familjen
- Risk för skadlig hemmiljö – ökat antal orosanmälningar
- Oro för sjukdomen
- Hålls hemma från förskola och skola, ökad stress och dåliga levnadsvanor
- Vuxnas fokus på pandemin istf barnen

Kunskaper, kompetenser, utbildning

Konsekvenser

På längre sikt samt nationella slutsatser

- Ojämlika förutsättningar för distansundervisning
- Distansundervisning riskerar att påverka elevers lärande negativt, särskilt för elever med sämre studieförutsättningar
- Distansundervisning ökar risk för psykisk ohälsa, utanförskap och kriminalitet, samt/därmed ökade ojämlikhet i hälsa mellan grupper, tex utifrån socioekonomi
- Minskad läskunnighet och läsvana om begränsning av biblioteken blir långvarig
- Risk för minskad simkunnighet i hela befolkningen
- Svårigheter att tillgodogöra sig distansundervisning inom SFI påverkar möjligheten till integration och sysselsättning negativt (Marina)
- Distansundervisningen har gett nya, bättre, förutsättningar för en liten grupp elever med NPF.

Lokala iakttagelser

- Risk för ökad frånvaro hos elever med bristfälligt stöd hemifrån
- Förbättrade studieresultat och närvaro generellt vid distansundervisning
- Nyanlända ungdomar har det svårt
- Simkunnigheten påverkad, särskilt bland 6-7 åringar.
- Kulturskolans elever tappar fart och motivation
- Räddningstjänstens inställda utbildningar till nyanlända, förskoleklass, årskurs 5 och 7 samt gymnasiet riskerar att påverka förtroendet för räddningstjänsten samt öka antalet olyckor och allvarliga konsekvenser av olyckor
- Minskade möjligheter till studier för personer som inte kan plugga hemma då biblioteken är begränsade.
- Svårigheter att tillgodose alla elevers behov, bland annat på grund av volym elevhälsa (Marina)
- Svårigheter att nå ökad målpuppfyllelse, "bibehålla" ett mål? (Marina)

Arbete, arbetsförhållanden, arbetsmiljö

Konsekvenser

På lång sikt samt nationella slutsatser

- Unga, personer som inte har fullgjord gymnasieutbildning och personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade inom branscher som drabbas hårt.
- Till exempel personer med funktionsnedsättning eller utlandsfödda personer kommer troligen att få det ännu svårare att komma in på arbetsmarknaden då konkurrensen om jobb ökar
- Risk för utflytt av ungdomar från kommunen pga. arbetslöshet

Lokala iakttagelser

- Ökad arbetslöshet som riskerar att bli långvarig
- Minskade möjligheter till praktikplatser och sommarjobb
- Ökad stress och risk för smitta i vissa yrkesgrupper
- Arbetsmiljörisker vid hemarbete
- Ökad isolering och ensamhet för personer med funktionsnedsättning i ordinärt boende

Inkomster och försörjningsmöjligheter

Konsekvenser

På lång sikt samt nationella slutsatser

- Ökade inkomstklyftor
- Risk för bostadslöshet
- Ökade levnadsomkostnader och minskade inkomster pga restriktioner
- Återinträde i fattigdom
- Hushållens sammanlagda skuldbelopp hos kronofogden ökar, men inte antal hushåll med skuld hos kronofogden

Lokala iakttagelser

- Ansökningarna om ekonomiskt bistånd förväntas öka.
- Äldre gode män kan inte göra bankärenden åt sina huvudmän.

Boende, närmiljö och lokalsamhälle

Konsekvenser

På längre sikt samt nationella slutsatser

- Trångboddhet är en riskfaktor som ökar.
- Personer med migranterfarenhet är en särskild riskgrupp för trångboddhet och/eller utsatt boendesituation, vilket ökat under pandemin (FHM).
- Planer och byggprojekt flyttas fram
- Minskad tillgång till service samt tomma lokaler i vissa områden
- Ökad sammanhållning och tillit men också risk för misstro mellan grupper
- Lägre halter av hälsoskadliga luftföroreningar samt buller pga. minskat resande.

Lokala iakttagelser

- Ökning av bilträffar med tillhörande stök samt risker för deltagarna. Eldar vid förskolor och skolor.
- Hemlösas situation har förvärrats
- Fler är ute i parker, promenadstråk, spår och leder samt rör på sig utomhus.
- Minskad idrottande hos barn, vilket skapar ett stillasittande och i förlängningen ökad psykisk ohälsa
- Ökad nedskräpning
- Ökade problem med inomhusklimat i bostäder

Levnadsvanor

Konsekvenser

På lång sikt samt nationella slutsatser

- De flesta har inte ändrat sina levnadsvanor men 28% har minskat sin fysiska aktivitet (främst unga i åldern 16-29 år) och 30% har ökat sin utevistelse. *Troligen är det ökade klyftor vi ser.*
- Förändrade levnadsvanor främst i gruppen 16-29 år, (dricker mindre alkohol, sitter stilla mer, äter mer snacks och sötsaker).
- Minskad konsumtion av grönsaker i befolkningen som helhet (nationellt).
- Ingen nationell förändring av tobak, alkohol eller spel på befolkningsnivå nationellt. Möjligen minskat cannabisanvändande. Dock ökning hos dem som redan hade riskkonsumtion innan samt hos dem som haft tidigare missbruk (återfall) samt hos dem som blivit arbetslösa under pandemin

Lokala iakttagelser

- Barn- och ungdomsidrotten har påverkats starkt, motionstillfällen minskar eller uteblir. Dock: de senaste månaderna har idrottsanläggningarna varit öppna för barn och unga.
- Föreningslivets intäkter minskar vilket kan leda till att föreningar tvingas avsluta sin verksamhet vilket leder till ett mindre utbud av aktiviteter. Det samma gäller för kulturlivets aktörer.
- Badhusen som är en viktig aktivitetsarena för alla åldrar har stängt under perioder
- Ökat fokus på och intresse för fysisk aktivitet under pandemin
- Risk för ökat missbruk av alkohol och narkotika. Konstaterad ökning av allvarigare narkotikamissbruk, framförallt hos kvinnor.

Kontroll, inflytande och delaktighet

Konsekvenser

På lång sikt samt nationella slutsatser

- Ojämlig tillgång till information och kunskap, tillit till samhällets institutioner påverkas, ökad splittring, tilltron till kunskap och information påverkas, risk för ryktesspridning och konspirationsteorier.
- Sedan november/december har förtroendet sjunkit för regeringen och myndigheter med ansvar för åtgärder under pandemin.
- Tilliten till andra människor ökade under pandemins första månader men sedan november anser en majoritet att det svenska folket inte beter sig bra i kampen mot pandemin.
- Antalet anmälda brott om misshandel mot obekant har minskat men ökat när det gäller bekant gärningsperson (bland kvinnor) enligt nationella data.
- Ökad stigmatisering och utanförskap hos personer med funktionsnedsättning, personer med migranterfarenhet och personer i hemlöshet.

Lokala iakttagelser

- **Begränsad delaktighet och inflytande i beslut** rörande planering kring anhöriga (tex barn i förskolan eller äldre på våbo) **samt i föreningslivet** tex engagerade i pensionärsföreningar har inte kunnat träffas som tidigare.

Kontroll, inflytande och delaktighet

Konsekvenser, forts.

- **Stängda, begränsade eller uteblivna mötesplatser** leder till ensamhet och minskad delaktighet i samhället
 - Särskilt utsatta grupper är till exempel barn med komplexa och/eller intellektuella funktionsnedsättningar samt personer som har behov av ställföreträdare/god man.
 - Stor risk för social isolering och ensamhet hos många av SOMs målgrupper, särskilt de äldre. Besöksförbud på vård- och omsorgsboende har minimerat de boendes sociala kontakter.
 - Badhusen, kulturskolan, idrottsrörelsen, fritidsgårdarna, biblioteken är viktiga mötesplatser som begränsats eller stängt under pandemin. Ökat misstänkliggörande av EU-migranter.
- Minskade möjligheter att påverka kommunen
- Den kommunala demokratins arbetsordning har förändrats vilket riskerar att försvaga demokratin.
- Tilliten till kommunen bedöms som hög men det kan svänga snabbt.
- Ryktesspridning och desinformation har förekommit internt samt på externa kanaler
- Alla grupper i samhället och i våra verksamheter nås inte av korrekt information på sina villkor i rätt tid.

Jämlik hälso- och sjukvård

Konsekvenser

På lång sikt samt nationella slutsatser

- Färre söker vård
- Planerad vård och omsorg ställs in
- Vissa patientgrupper blir svårare att nå (till exempel psykiatri eller riskbruks-patienter)
- Tillgången till vård begränsas eller sköts på distans
- Screeningverksamheter ställs in
- Vård som sköts av anhöriga ökar om kommuner slopar växelvård
- Vaccinationsviljan i befolkningen kan påverkas
- Läkemedelsförsörjningen påverkas negativt
- Hälsöfrämjande och förebyggande arbete nedprioriteras

Lokala iakttagelser

- Hälso- och sjukvården har blivit viktig och kommit upp högt i medborgarnas medvetande
- Oro för EU-migranter/tiggare: tillgång till sjukvård samt smittspridning

Samhällsservice, kontakt med lokala myndigheter/förvaltningar

Konsekvenser

- Service och kontakt med kommunens verksamhet sker i större utsträckning digitalt vilket riskerar att diskriminera tex äldre, personer med funktionsnedsättning, personer i socioekonomisk utsatthet, personer i hemlöshet och personer med annat språk än svenska.
- Många verksamheter har begränsats eller stängts, ex kontakt med gode män, ordinarie tillsyn på hotell och restauranger(?), idrottshallar, kultur- och fritidsverksamhet, evenemang.
- Ökade handläggningstider för bygglov.
- Ökat tillsynsbehov för hyresbostäder
- Ökat tillsynsbehov för generella klagomål och nedskräpning

Företagandet

Ett ökat behov på kort sikt för lotsning i det olika stöden som finns för företagen ex Korttidsarbete, omställningsstöd etc. (Företagarjouren)

På längre sikt ett behov från företagen att få stöd i att ta sig tillbaka till "normal" verksamhet.

Regional företagarjour

Ex. <https://www.rjl.se/Tillvaxt-och-utveckling/Arbetsmarknad-och-naringsliv/Foretagsjouren/>